

THE ROLE OF THE ADVOCACY INSTITUTION IN THE DEVELOPMENT OF CIVIL SOCIETY

Author: **Shoymardonov Botirjon Norkeldiyevich**, Lecturer at the Faculty of Law, Termez State University (TerDU).

Khudayberdiyeva Makhliyo Orif kizi, Student of the Jurisprudence program (Group 224).

Article history:	Abstract:
Received: 28 th June 2026 Accepted: 26 th July 2026	This article examines the role of the legal profession in the development of civil society, the protection of human rights and freedoms, the strengthening of the rule of law, and the establishment of a legal balance between individuals and the state. It analyzes the constitutional and legal foundations of advocacy in the Republic of Uzbekistan, safeguards for lawyers' independence, mechanisms for exercising the right to qualified legal assistance, and cooperation between the legal profession and civil society institutions. Particular attention is paid to improving public legal awareness, protecting socially vulnerable persons, and strengthening mechanisms for ensuring legality in public administration. The study develops proposals for reinforcing the independence of the legal profession, expanding access to legal assistance, improving professional self-governance, and increasing the social effectiveness of advocacy.

Keywords: Legal profession, civil society, rule of law, lawyer independence, human rights, qualified legal assistance, legal awareness, professional self-governance, judicial protection

ADVOKATURA INSTITUTINING FUQAROLIK JAMIYATINI RIVOJLANTIRISHDAGI O'RNI

Muallif: **Shoymardonov Botirjon Norkeldiyevich**, TerDU yuridik fakulteti o'qituvchisi.

Xudayberdiyeva Maxliyo Orif qizi, Yurisprudensiya faoliyati 224-guruh talabasi.
+998978969901

Annotatsiya. Mazkur maqolada advokatura institutining fuqarolik jamiyatini rivojlantirishdagi o'rni, uning inson huquq va erkinliklarini ta'minlash, qonun ustuvorligini mustahkamlash hamda shaxs va davlat o'rtasidagi huquqiy munosabatlarda muvozanatni shakllantirishdagi ahamiyati ilmiy-huquqiy jihatdan tahlil qilinadi. O'zbekiston Respublikasida advokatura faoliyatining konstitutsiyaviy asoslari, advokat mustaqilligining kafolatlari, malakali yuridik yordam olish huquqini amalga oshirish mexanizmlari va advokaturaning fuqarolik jamiyati institutlari bilan o'zaro hamkorligi o'rganiladi. Shuningdek, advokatura institutining ijtimoiy-huquqiy mohiyati, aholining huquqiy madaniyatini oshirish, davlat organlari faoliyati ustidan qonuniy nazorat mexanizmlarini kuchaytirish hamda ijtimoiy himoyaga muhtoj shaxslarning huquqlarini ta'minlashdagi imkoniyatlari yoritiladi. Tadqiqot natijasida advokatura institutining mustaqilligini mustahkamlash, yuridik yordamdan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish, kasbiy o'zini o'zi boshqarish mexanizmlarini takomillashtirish va advokatlik faoliyatining ijtimoiy samaradorligini oshirishga qaratilgan ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqiladi.

Kalit so'zlar: advokatura, fuqarolik jamiyati, huquqiy davlat, advokat mustaqilligi, inson huquqlari, qonun ustuvorligi, malakali yuridik yordam, huquqiy madaniyat, kasbiy o'zini o'zi boshqarish, sud himoyasi.

Аннотация. В статье исследуется роль института адвокатуры в развитии гражданского общества, обеспечении прав и свобод человека, укреплении верховенства закона и формировании правового баланса между личностью и государством. Анализируются конституционно-правовые основы деятельности адвокатуры в Республике Узбекистан, гарантии независимости адвоката, механизмы реализации права на квалифицированную юридическую помощь и взаимодействие адвокатуры с институтами гражданского общества. Особое внимание уделяется участию адвокатуры в повышении правовой культуры населения, защите прав социально уязвимых лиц и совершенствовании механизмов обеспечения законности в деятельности государственных органов. По результатам исследования сформулированы научно-практические предложения по укреплению независимости адвокатуры, расширению доступа к юридической помощи и совершенствованию механизмов профессионального самоуправления адвокатов.

Ключевые слова: адвокатура, гражданское общество, правовое государство, независимость адвоката, права человека, верховенство закона, квалифицированная юридическая помощь, правовая культура, профессиональное самоуправление, судебная защита.

Fuqarolik jamiyatini rivojlantirish demokratik huquqiy davlatni barpo etishning muhim shartlaridan biri hisoblanadi. Fuqarolik jamiyati shaxsning huquq va erkinliklari amalda ta'minlanadigan, davlat organlari faoliyati qonun bilan cheklangan, jamoatchilik nazorati rivojlangan hamda fuqarolarning ijtimoiy-siyosiy jarayonlarda faol ishtirok etishi uchun zarur sharoitlar yaratilgan ijtimoiy-huquqiy makondir. Bunday jamiyatning barqaror faoliyat yuritishi nafaqat qonunchilikning mukammalligiga, balki fuqarolarning o'z huquqlarini bilishi, ularni mustaqil yoki professional yordam orqali himoya qila olishi va huquqiy institutlarning samarali ishlashiga ham bog'liq.

Mazkur jarayonda advokatura instituti alohida o'rin tutadi. Advokatura shaxslarning huquq va qonuniy manfaatlarini himoya qilishga qaratilgan professional huquqiy institut bo'lish bilan birga, qonun ustuvorligini ta'minlash, odil sudlovga erishish, huquqiy nizolarni qonuniy hal etish va davlat hokimiyati faoliyatida inson huquqlarining ustuvorligini qaror toptirishga xizmat qiladi. Advokatning kasbiy faoliyati orqali shaxs o'zining buzilgan huquqlarini tiklash, davlat organlari va boshqa subyektlarning noqonuniy qarorlari yoki harakatlari ustidan shikoyat qilish hamda sudda munosib himoyalash imkoniyatiga ega bo'ladi.

O'zbekiston Respublikasida advokatura institutining konstitutsiyaviy maqomi 2023-yilgi yangi tahrirdagi Konstitutsiyada yanada aniq ifodalangan. Xususan, Konstitutsiyaning 141-moddasida advokatura jismoniy va yuridik shaxslarga professional yuridik yordam ko'rsatish uchun faoliyat yuritishi, uning faoliyati qonuniylik, mustaqillik va o'zini o'zi boshqarish prinsiplariga asoslanishi belgilangan. 142-moddada esa advokatning o'z kasbiy vazifalarini amalga oshirishiga aralashishga yo'l qo'yilmasligi va uning faoliyati davlat himoyasida ekanligi mustahkamlangan. Ushbu normalar advokaturaning huquqiy davlat va fuqarolik jamiyati tizimidagi o'rnini belgilovchi muhim konstitutsiyaviy asos hisoblanadi.

Shu bilan birga, advokaturaning fuqarolik jamiyatini rivojlantirishdagi o'rnini faqat sud jarayonlarida himoyachi sifatida ishtirok etishi bilan cheklab bo'lmaydi. Uning faoliyati huquqiy savodxonlikni oshirish, aholining yuridik xizmatlardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish, tadbirkorlik subyektlarining huquqlarini himoya qilish, davlat va jamiyat o'rtasidagi huquqiy muloqotni rivojlantirish hamda qonunchilikni takomillashtirishga qaratilgan takliflarni ishlab chiqish kabi yo'nalishlarni ham qamrab oladi.

Shu sababli advokatura institutining fuqarolik jamiyati rivojida rolini kompleks o'rganish, mavjud

huquqiy kafolatlarni tahlil qilish va ularni takomillashtirishga qaratilgan ilmiy-amaliy takliflarni ishlab chiqish dolzarb ilmiy vazifa hisoblanadi.

Tadqiqotning normativ-huquqiy asosini O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, "Advokatura to'g'risida"gi Qonun, "Davlat hisobidan yuridik yordam ko'rsatish to'g'risida"gi Qonun va advokatura faoliyatiga taalluqli boshqa normativ-huquqiy hujjatlar tashkil etadi. Xalqaro huquqiy asos sifatida BMTning 1990-yilda qabul qilingan Advokatlar roliga doir asosiy prinsiplari o'rganiladi.

Fuqarolik jamiyati davlat hokimiyatidan tashqarida shakllanadigan, biroq qonun doirasida davlat bilan o'zaro munosabatda bo'ladigan ijtimoiy institutlar, birlashmalar va munosabatlar tizimini ifodalaydi. Uning rivojlanish darajasi fuqarolarning huquqiy mustaqilligi, jamoat manfaatlarini ifoda etish imkoniyati, ijtimoiy tashabbuslarning erkinligi va huquqlarni himoya qilish mexanizmlarining samaradorligi bilan belgilanadi. Advokatura fuqarolik jamiyatining huquqiy infratuzilmasida muhim o'rin egallaydi. Biroq uni oddiy nodavlat tashkilot yoki faqat xususiy yuridik xizmat ko'rsatuvchi subyekt sifatida baholash yetarli emas. Advokatura o'ziga xos kasbiy-huquqiy institut bo'lib, uning asosiy vazifasi qonuniy vositalar orqali jismoniy va yuridik shaxslarning huquqlari, erkinliklari hamda qonuniy manfaatlarini himoya qilishdan iborat.

Advokaturaning fuqarolik jamiyatidagi o'rnini quyidagi funksiyalar orqali izohlash mumkin:

Birinchidan, huquqlarni himoya qilish funksiyasi. Advokat fuqarolar va tashkilotlarning huquqlari buzilgan holatlarda ularni tiklash, huquqiy pozitsiyasini shakllantirish va vakolatli organlarda manfaatlarini ifodalashga ko'maklashadi.

Ikkinchidan, davlat hokimiyati ustidan qonuniy nazoratga ko'maklashish funksiyasi. Advokat davlat organlarining qarorlari, harakatlari yoki harakatsizligi qonun talablariga muvofiqligini huquqiy jihatdan baholash, qonunda nazarda tutilgan tartibda shikoyat qilish va buzilgan huquqlarni tiklash mexanizmlaridan foydalanadi. Bu faoliyat davlat organlari ustidan nazorat vakolatini o'zlashtirishni anglatmaydi, balki qonuniylik va hisobdorlikni mustahkamlashga xizmat qiladi.

Uchinchidan, huquqiy madaniyatni rivojlantirish funksiyasi. Advokatning maslahatlari, huquqiy tushuntirishlari va profilaktik faoliyati fuqarolarning o'z huquq va majburiyatlarini anglashiga yordam beradi.

To'rtinchidan, ijtimoiy muvozanatni ta'minlash funksiyasi. Professional yuridik yordamdan foydalanish imkoniyati turli ijtimoiy guruhlar o'rtasidagi huquqiy imkoniyatlar tafovutini kamaytirishga xizmat qiladi.

Beshinchidan, qonunchilikni takomillashtirishga ko'maklashish funksiyasi. Advokatlar amaliyotda uchraydigan huquqiy muammolarni aniqlash, qonunchilikdagi noaniqliklarni ko'rsatish va ularni bartaraf etish yuzasidan ilmiy asoslangan takliflar ishlab chiqishda ishtirok etishi mumkin.

Demak, advokatura instituti fuqarolik jamiyatining barqarorligini ta'minlashda shaxsning huquqiy himoyasi bilan jamoat manfaatlari o'rtasidagi uzviy bog'liqlikni namoyon etadi.

Fuqarolik jamiyatining rivojlanganlik darajasini belgilovchi mezonlardan biri barcha shaxslarning huquqiy himoyadan foydalanish imkoniyatidir. Qonun oldida tenglik faqat normativ hujjatlarda teng huquqlar belgilanishi bilan ta'minlanmaydi. Ushbu huquqlarni amalga oshirish uchun zarur bilim, tashkiliy imkoniyat va professional yuridik yordamga ega bo'lish ham muhimdir.

Advokatura institutining fuqarolik jamiyatini rivojlantirishdagi imkoniyatlarini to'liq ro'yobga chiqarish uchun uning huquqiy maqomi bilan bir qatorda amaliy faoliyatiga ta'sir ko'rsatuvchi tashkiliy, iqtisodiy va ijtimoiy omillarni ham hisobga olish lozim.

Birinchi muammo – aholining huquqiy savodxonligi va yuridik xizmatlarga murojaat qilish madaniyatining yetarli darajada shakllanmaganligi bilan bog'liq bo'lishi mumkin. Ayrim shaxslar huquqlari buzilgan taqdirda qanday tartibda harakat qilish, qaysi organga murojaat etish yoki advokat xizmatidan qanday foydalanish kerakligini bilmasligi ehtimoli mavjud. Bu masalani baholash uchun hududlar va aholi guruhlarini kesimida empirik tadqiqotlar o'tkazish zarur.

Ikkinchi muammo – yuridik yordamdan foydalanish imkoniyatlarining hududlar va aholining iqtisodiy holati bo'yicha farqlanishidir. Yuridik xizmatlarning narxi, advokatlar soni, transport va axborot imkoniyatlari ayrim fuqarolarning professional yordam olishini qiyinlashtirishi mumkin. Bunday tafovutlarni aniqlash uchun advokatlik xizmatlarining hududiy taqsimoti va davlat hisobidan yordam ko'rsatish amaliyotini tahlil qilish maqsadga muvofiq.

Uchinchi muammo – advokat mustaqilligi kafolatlarining amaliy ijrosini ta'minlash masalasidir. Qonunchilikda mustaqillikning belgilanishi muhim bo'lsa-da, kasbiy faoliyatga aralashuvdan himoyalaniish, advokatlik siri va protsessual huquqlarning amalda ta'minlanishi alohida ahamiyatga ega.

To'rtinchi muammo – aholiga advokatura faoliyati va malakali yuridik yordam olish tartibi haqida yetarli, ishonchli va sodda axborot yetkazish masalasidir. Raqamli aloqa vositalari rivojlanayotgan sharoitda rasmiy axborot manbalarini kengaytirish, onlayn maslahat olish imkoniyatlarini qonunchilikka

muvofiq rivojlantirish va shaxsiy ma'lumotlar xavfsizligini ta'minlash dolzarb vazifalardan hisoblanadi.

Mazkur muammolarni bartaraf etish uchun quyidagi yo'nalishlar taklif etiladi:

1. Huquqiy ma'rifatni tizimli tashkil etish. Advokatlar, oliy ta'lim muassasalari va fuqarolik jamiyati institutlari hamkorligida aholining kundalik huquqiy ehtiyojlariga mos tushuntirish dasturlarini ishlab chiqish.
2. Yuridik yordamdan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish. Davlat hisobidan yuridik yordam tizimi haqida axborot berish, qonunda nazarda tutilgan toifalarga tegishli yordamni o'z vaqtida yetkazish va hududiy ehtiyojlarni o'rganish.
3. Advokat mustaqilligi kafolatlarini amaliy jihatdan kuchaytirish. Kasbiy faoliyatga noqonuniy aralashuv holatlari yuzasidan murojaatlarni ko'rib chiqishning samarali mexanizmlarini rivojlantirish va maxfiy muloqot kafolatlariga rioya etilishini ta'minlash.
4. Kasbiy o'zini o'zi boshqarishni rivojlantirish. Advokatlarning malakasini oshirish, kasbiy etika standartlariga rioya etish va kasbiy faoliyat sifatini yaxshilashga qaratilgan mexanizmlarni takomillashtirish.
5. Raqamli yuridik xizmatlarni rivojlantirish. Masofaviy maslahat, elektron hujjat almashinuvi va murojaatlarni kuzatish imkoniyatlarini shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish hamda advokatlik sirini saqlash talablariga muvofiq kengaytirish.
6. Faoliyat samaradorligini baholash mezonlarini takomillashtirish. Yuridik yordamning o'z vaqtida ko'rsatilishi, foydalanish imkoniyati, mijozlar uchun axborotning tushunarliqligi va kasbiy standartlarga rioya etilishi kabi ko'rsatkichlarni ishlab chiqish.

Bu takliflar advokatura faoliyatini faqat tashkiliy jihatdan rivojlantirishga emas, balki fuqarolarning huquqiy himoyaga bo'lgan ishonchini oshirishga ham xizmat qilishi mumkin.

O'tkazilgan ilmiy-huquqiy tahlil advokatura instituti fuqarolik jamiyatining barqaror rivojlanishi uchun zarur bo'lgan muhim huquqiy institutlardan biri ekanligini ko'rsatadi. Uning ahamiyati shaxslarning huquq va erkinliklarini himoya qilish, qonun ustuvorligini mustahkamlash, odil sudlovdan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish hamda davlat organlari va fuqarolar o'rtasidagi huquqiy munosabatlarda qonuniyligni ta'minlashga ko'maklashishida namoyon bo'ladi.

Birinchiidan, advokaturaning konstitutsiyaviy maqomi uning professional yuridik yordam ko'rsatish

bilan bog'liq vazifalarini mustaqil amalga oshirishiga huquqiy asos yaratadi. Shu bois advokat mustaqilligi, advokatlik siri va kasbiy faoliyatga noqonuniy aralashuvga yo'l qo'ymaslik kafolatlari izchil ta'minlanishi lozim.

Ikkinchidan, malakali yuridik yordam olish imkoniyati fuqarolik jamiyatida ijtimoiy adolatni ta'minlashning muhim shartidir. Davlat hisobidan yuridik yordam ko'rsatish tizimini rivojlantirish, uning mavjudligi va undan foydalanish tartibi haqida aholiga tushunarli axborot berish hamda yordam sifatini takomillashtirish fuqarolarning huquqiy himoyasini kuchaytiradi.

Uchinchidan, advokatura va fuqarolik jamiyati institutlari o'rtasidagi hamkorlikni kengaytirish huquqiy ma'rifatni rivojlantirish, ijtimoiy himoyaga muhtoj shaxslarni qo'llab-quvvatlash va huquqiy muammolarni erta aniqlashga yordam beradi. Bunda advokaturaning kasbiy mustaqilligi va qonuniylik talablari saqlanishi shart.

To'rtinchidan, advokatura faoliyatini raqamlashtirish yuridik xizmatlardan foydalanish qulayligini oshirishi mumkin. Shu bilan birga, raqamli yechimlar advokatlik siri, shaxsiy ma'lumotlar daxlsizligi va professional javobgarlik talablariga muvofiq joriy etilishi kerak.

Beshinchidan, advokatura institutining fuqarolik jamiyatini rivojlantirishga qo'shayotgan hissasini baholash uchun ilmiy asoslangan ko'rsatkichlar tizimini shakllantirish maqsadga muvofiq. Bunday tizim yuridik yordamdan foydalanish imkoniyati, xizmatlarning o'z vaqtida ko'rsatilishi, aholining huquqiy xabardorligi va advokat mustaqilligi kafolatlarining amaliy ijrosi kabi mezonlarni qamrab olishi mumkin.

Yuqoridagi xulosalardan kelib chiqib, quyidagi ilmiy-amaliy takliflar ilgari suriladi:

- advokatura faoliyatiga noqonuniy aralashuv holatlarini ko'rib chiqish va advokatlarning kasbiy kafolatlarini himoya qilish mexanizmlarini yanada takomillashtirish;
- davlat hisobidan yuridik yordam ko'rsatish tizimining hududiy qamrovi va aholining ushbu xizmatlar haqidagi xabardorligini o'rganib borish;
- advokatlar ishtirokida aholining huquqiy savodxonligini oshirishga qaratilgan tizimli ma'rifiy dasturlarni rivojlantirish;
- advokatura, oliy ta'lim muassasalari va fuqarolik jamiyati tashkilotlari o'rtasida ilmiy-amaliy hamkorlikni kuchaytirish;
- raqamli yuridik xizmatlarni joriy etishda advokatlik siri va shaxsiy ma'lumotlar himoyasiga oid talablarni amaliy jihatdan mustahkamlash;

- advokatura institutining ijtimoiy samaradorligini baholash uchun empirik tadqiqotlar va huquqni qo'llash amaliyoti tahlillarini muntazam o'tkazish.

Umuman olganda, advokatura institutining mustaqilligi va samaradorligini ta'minlash faqat advokatlarning kasbiy manfaatlariga emas, balki fuqarolarning huquq va erkinliklarini real himoya qilish, jamiyatda qonun ustuvorligini mustahkamlash va davlatga nisbatan huquqiy ishonchni rivojlantirishga xizmat qiladi. Shu ma'noda, advokatura fuqarolik jamiyatining oddiy tarkibiy qismi emas, balki uning huquqiy barqarorligini ta'minlashga ko'maklashuvchi muhim institutsional omildir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. Yangi tahrir. 2023-yil 30-aprelda referendum orqali qabul qilingan. – Rasmiy elektron manba: <https://constitution.uz/uz>
2. O'zbekiston Respublikasining "Advokatura to'g'risida"gi Qonuni, 1996-yil 27-dekabr, 349-I-son. – Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi: <https://lex.uz/>
3. O'zbekiston Respublikasining "Davlat hisobidan yuridik yordam ko'rsatish to'g'risida"gi Qonuni, 2023-yil 16-iyun, O'RQ-848-son. – Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi: <https://lex.uz/>
4. United Nations. Basic Principles on the Role of Lawyers. Adopted by the Eighth United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders, Havana, 27 August – 7 September 1990. – URL: <https://digitallibrary.un.org/record/93798>
5. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyaviy sudi. "Advokatura to'g'risida"gi Qonun normasining Konstitutsiyaga muvofiqligiga oid qaror, 2026-yil 12-iyun, KSQ-4-son. – Rasmiy axborot: <https://constitution.uz/en/pages/advokatlik>